

УДК 130.122: 115(477.83.86)

Б 61

Тетяна БІЛЕНКО

**МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
ТА ІВАН ФРАНКО:
МІРКУВАННЯ ПРО “КВЕСТІЮ СОЦІАЛЬНУ”**

У статті досліджується одна з актуальних проблем сьогодення: очищення духовного спадку українського народу від намулу тоталітарних деконструкційних нашарувань, поновлення правди складних соціально-політичних процесів та повернення питомих народних цінностей і персоналії у царині духу. Автор доводить, що ті самі соціально-політичні реалії породжують специфічний суб’єктивно-екзистенційний хронотоп.

***Ключові слова:** Андрей Шептицький, Іван Франко, проповідь, квестія соціальна, хронотоп.*

Непроста релігійна ситуація в Україні потребує виваженого аналізу історії взаємин різних релігійних конфесій на наших теренах, толеранції у стосунках людей різних світоглядів, незламного права кожного без примусу визначати свою релігійну чи безрелігійну приналежність, загальної зорієнтованості на розуміння і повагу. Персоналії, обрані для розгляду в цій статті, добре відомі далеко за межами України своєю духовною працею, щирою відданістю народним інтересам, хоча специфіка їхнього включення до суспільного життя визначається їхнім соціальним статусом: Митрополит, служитель Церкви, для якого релігія була пріоритетною цариною діяльності, і поет, філософ, публіцист, громадський діяч, котрий був певен: вічним революціонером є “*дух, що тіло рве до бою, рве за поступ, щастя й волю*”. Цей дух не помре, він живе. Попри різні життєві обставини, обидва визнавали саме дух найважливішою характеристикою людської екзистенції.

© Біленко Тетяна, 2008

Український народ, за Конституцією, – це *громадяни України всіх національностей*, отже, різних сповідань (або й не належать до жодного), переважно християни, які об'єднані в кілька церков – православну, греко-католицьку, римо-католицьку, протестантську.

Духовну спадщину митрополита Андрея Шептицького останнім часом почали активно досліджувати; окрім праць знаних авторів Аркадія Жуковського, д-ра Музички, Михайла Гайковського, треба згадати й тих, хто не відзначився гучними публікаціями, але свою копітку працю додає до спільного доробку. Зокрема це Оксана Гайова, голова “Організаційного комітету Патріаршої Курії УГКЦ по вшануванню пам'яті Слуги Божого Митрополита Андрея та Патріарха Йосифа”. Вона заклопотана тим, що в Росії не вивчається діяльність Митрополита Андрея, хоча об'єктивних причин для того дуже багато. У розмові з о. Михайлом Бучинським у 2004 році вона наголосила, що серед росіян знає лише одного вченого – це “професор із Москви Алексій Юдін... який написав велику працю монографічного характеру... На жаль, нікого більше з російського боку я не знаю. Маю на увазі тих, хто міг би займатися вивченням постаті Митрополита Андрея” [1].

Маємо декілька захищених дисертацій. У 2000 р. в Чернівецькому університеті Г. Л. Гладка захистила кандидатську дисертацію “Суспільно-політична діяльність митрополита Андрея Шептицького (1899 – 1939 рр.)”; в Інституті філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України у 2003 р. Я.І. Білас – дисертацію “Митрополит Андрей Шептицький і проблеми національно-визвольного руху українців”; того ж року в Чернівцях Л. Л. Крупа захистив дослідження на тему “Вплив Митрополита Андрея Шептицького на суспільне і культурно-просвітницьке життя в Галичині кінця ХІХ – першої половини ХХ століття”. Цей неповний список свідчить про зростаючу увагу до особистості Митрополита Андрея Шептицького, але в обраному нами аспекті можемо послатися лише на монографію Назара Горбача, присвячену Іванові Франку. Франкіану маємо багату, особливо треба відзначити “Франкознавчі студії” – продовжуване видання ДДПУ імені Івана Франка (головний

редактор – доцент Євген Пшеничний); від 2001 року видруковано чотири випуски.

Митрополит Андрей Шептицький (1865 – 1944 рр.) сорок чотири роки очолював греко-католицьку церкву і суттєво впливав на релігійні, національно-культурні та суспільно-політичні процеси в Україні і загалом у Східній Європі в першій половині ХХ століття. Його теоретичні пошуки і практичні дії невіддільні від боротьби українського народу за державну незалежність, релігійну свободу, національну єдність. Аркадій Жуковський, знаний дослідник духовної спадщини Митрополита Андрея [розбіжності у написанні імені Шептицького зумовлені джерелами цитування. – Т.Б.], пише, що під час побуту в Росії та Україні в 1917 р. Митрополит Шептицький “зустрічався з українським громадянством, відвідав українські національні установи. І хоча йшлося про українців Наддніпрянщини, що були православними, всюди його вітали як мученика і оборонця загальної української справи. Особливо тепло прийняла Митрополита українська громада у Петрограді. У Києві він мав зустріч з провідними членами Української Центральної Ради, відвідав визначних особистостей у столиці України: М. Грушевського, Д. Дорошенка, вдову М. Драгоманова та інших. Навіть В. Винниченко, який спочатку ставився з резервою до Митрополита, згодом, за Директорії, пропонував А. Шептицького як кандидата на митрополита України. За Гетьманату Всеукраїнський православний собор у Києві задумував 21 червня 1918 року створити патріархат, а кандидатом на його очолювання висувалося особу Андрея Шептицького. Назагал Митрополит Галицький вдержував добрі взаємини з наддніпрянськими політичними діячами і державними керманічами – М. Грушевським, П. Скоропадським і С. Петлюрою – в часі української державности” [3].

Іван Франко закінчив свій земний шлях 1916 року, але його вплив на вітчизняну і світову культуру не лише не припинився тоді, а ще й зростав, посилювався, міцнів надалі. Радянська влада прагнула “подавати” Франка активним богоборцем, ворогом релігії, пророком соціалістичних ідей.

Про широке соціально-історичне тло, на якому відбувся своєрідний діалог цих видатних українських діячів, поведемо

розмову згодом, а тут умисно виокремимо аспект особливого зацікавлення “подачею” та “прочитанням” Послання Митрополита 1904 року.

Ім'я Митрополита Андрея Шептицького, як і багатьох інших служителів релігійного культу, несе на собі такий товстий шар (пласт) спотвореної характеристики, таку товщу мітології, яку треба ретельно усунути, щоб дістатися правди. Шаблони-стереотипи діють довго і масовано. Вони неоднакові для різних суспільних верств: для одних Митрополит Андрей – ревний, правдивий слуга Божий, оборонець пастви, щирий світоч християнської віри; для інших – попихач українського буржуазного націоналізму (саме *буржуазного*, бо для комуністичних ідеологів іншого – не буржуазного – взагалі не було), а націоналізм – це ворог *інтернаціоналізму*, на основі якого пролетарі усіх країн мають об'єднатися для боротьби за світле майбуття – комунізм. Тому дослідження суспільно-політичної діяльності митрополита Андрея є давно назрілим і актуальним науковим завданням.

Як можна позбутися тих спотворень? Деякі з них од самого початку були неправдиві, але потрібні для ганебної мети – наклепу на пастиря, бо він викликав щиру симпатію прочан (селян і робітників, а також інтелігенції); інші стали тавром згодом, як, скажімо, ярлик друга німецьких фашистів та посібника бандерівців (а вони в комуністичній термінології однозначно свідчили про ворожість до українського народу).

Якому аналізу можна піддати слова духовної особи? Це залежить від мети, а тут мета така: з'ясувати неповторність духовності змістової, що відрізняється від профанного слова. Для цього можна скористатися компаративістичним методом.

Є ще одна небезпека для аналізу спадщини Митрополита Андрея Шептицького – фанатизм невігласів. Дехто вважає, що про видатного богослова (будь-якого) світська наука не може нічого знати й казати, бо то – специфічна царина духу, сповнена сакруму, і будь-чие втручання є профанацією. Так, брудними лапами хай ніхто туди не лізе, але тверезий науковий аналіз конче потрібен, бо все то треба прийняти і перевірити розумом, не лише емоціями. Тертуліанове *credo quia absurdum est* є свідченням наполегливої роботи мислі і визнання її поразки, а не

звичного відкидання розуму: шукаю, шукаю, не знаходжу відповіді – то й приймаю вірою. І тут недоречно згадувати про Фому, який твердив, що потребує *доказів* страждань Ісуса, бо його зупиняло саме це – *відсутність* доказів. Для Тертуліана це був перехід на вищий щабель духовного поступу, інтелектуальної роботи, а не лінивства (лінощів) розуму.

Маємо такі етапи для зіставлення: публікація Послання А. Шептицького (1904 р., травня 20 [ст. ст.: травня 7]) у Жовкві; публікація статті І. Франка у “Літературно-науковому вістнику” в 1904 р. (т. 28, кн. 10, с. 1 – 23); повторна публікація статті І. Франка у 45 томі п’ятдесятитомного зібрання творів; аналіз тих двох публікацій (Андрея Шептицького та Івана Франка), поданий Назаром Горбачем у праці “Філософські переконання Івана Франка” (Львів, 2006 р.). Вдаюся до цього методу зокрема для того, щоб обґрунтувати слухність мого розуміння поняття “хронотоп”.

Термін “хронотоп” можна тлумачити безвідносно до будь-яких жанрів як феномен, що фіксує подію чи явище у конкретному місці і часі: часова духовно-предметна локалізація *чогось*. Вельми цікаво простежити, як об’єктивні реалії прозирають крізь суб’єктивне відчуття Митрополита, який не може постати просто людиною. Якби це було можливо, то таке слово було би всього лиш маніфестацією (виявом) душевних процесів пересічної особистості, аналогічною до маніфестацій сотень інших людей. Але це було слово духовної особи, тому будь-який текст його проповіді, суголосно з іншими текстами фіксуючи тогочасні події, має принципово інше наповнення. Екзистенційна цілеспрямованість зумовлюється саме часом і місцем, цілісність, єдність, діалектична взаємодія яких є не механічним поєднанням складових, а природним середовищем, у якому виявляється буттєвість соціуму і конкретної людини.

Почнімо від 45 тому (вийшов у 1986 р.). У коментарях редколегія вмістила такий супровід: “Приводом до написання статті було звернення митрополита уніатської церкви А. Шептицького 1904 р. з пастирським посланієм до “всечесного духовенства єпархій о квестії соціальній”. Наставляючи попів “не цілуватися на оба лица з кожним селянином”, “не показувати погорду до тих, кого доля нагородила більшими маєтками, тобто

багачів”, “не розпалювати соціальної ненависті”, митрополит закликав виховувати у трудящих “послух до законів влади”. І. Франко розкриває облудний зміст проповіді А. Шептицького. Це дає йому підставу ще раз розглянути питання про соціальну функцію релігії, обґрунтувати свої погляди з ряду актуальних проблем етики, соціології” [7, 548].

У радянські часи твори Івана Франка (далеко не всі!) можна було читати в багатьох виданнях, а спадщина Андрея Шептицького була практично недосяжна, тому вступна теза коментаря містила чітку орієнтацію щодо оцінки послання митрополита. Тут же було додано: “Шептицький Андрій (1865 – 1944) – глава греко-католицької (уніатської) церкви (з 1900 р.), один з ідейних натхненників українського буржуазного націоналізму”. (Оскільки з’ясування суті націоналізму не є предметом аналізу в цій розвідці, треба наголосити, що, попри вимогу В. І. Леніна *розрізняти* націоналізм нації гнобленої і нації-гнобительки, отже, підтримувати перший і засуджувати другий, комуністичні діячі радянської доби з однозначним тавруванням ставились до будь-яких проявів націоналізму, вважаючи його запеклим ворогом, якого треба знищити. Нас тут не цікавить питання, наскільки щирим і послідовним був Ленін у розумінні націоналізму та національної політики).

До Послання Андрея Шептицького ми звернемося згодом, а поки що за допомогою Назара Горбача почитаємо Івана Франка. Відкидаючи оцінку статті І. Франка як “гостре викриття” послання митрополита, Н. Горбач наголошує: “Насправді стаття свідчить про вдумливий, толерантний аналіз І. Франком послання А. Шептицького. На початку розгляду Каменяр високо оцінив манеру послання митрополита <...> Далі <...> вказав на новаторський дух послання <...> Зрештою <...> відзначив високо інтелігентний, високо освітній рівень послання А. Шептицького”. Н. Горбач зауважує позитивну оцінку, яку дає І. Франко застереженням, з якими звертається митрополит до священників: не можна займатися питаннями “приватного і горожанського життя” у церкві, під час богослужінь, щоби руське духовенство не “надуживало” релігії. Водночас поза межами церкви священник повинен ставати *ініціатором і проповідником* у справах світських, громадських чи політичних.

Н.Горбач продовжує: “Таку лінію митрополита письменник оцінив як “дуже розумну і людяну”, на протигагу латинському духовенству Польщі, яке вороже ставилося до будь-якої політичної діяльності священників” [2, 39 – 40].

І.Франко високо поціновує те, що Митрополит “розрізняє у священника його душпастирський уряд від його приватного і горожанського життя і з яким натиском підносить, що священникові поза обсягом церкви і душпастирства вільно, а навіть треба займатися політикою” [7, 380]. Знову мушу вдатися до подвійного цитування: Митрополит у Посланні “О квестії соціальній” наводить слова зі свого попереднього послання “О місіях і духовних вправах” про те, що “священик лише в приватному житті може бути політиком, але не сміє ним бути ані в церкві, ані в сповідальниці, ані в жоднім відношенні пароха до вірних <...> Я протиставив священника в його приватнім житті не його життю публічному, горожанському, але його життю священничому. Священик не може бути політиком в церкві, не сміє політики мішати до проповіді ані до жадних відносин його як душпастиря з вірними. Може, часом впрост повинен брати уділ в житті горожанським, але не сміє надуживати проповідальниці ані сповідальниці до цілі політичної. Таке надужиття єсть злочином, спрофануванням речей святих”. Ці слова Іван Франко наводить повністю, не переповідає їх, а цитує чітко, без жодних лакун. Робить це для докладності, щоб нікому не закортіло неправдивим переказом спотворити думку Митрополита або звинуватити самого Франка у некоректному вживанні першоджерела.

Н.Горбач у захваті від прозорливості І.Франка щодо розуміння “конечності вмішання держави в суспільно-економічні справи в інтересі самої суспільності”. І. Франко писав: “Вияснення того закону було, можна сказати, вихідною точкою соціалістичних агітацій і організацій, з одного, а соціальної політики держави і потроху й церкви з другого боку. Не знати сього не вільно сьогодні нікому, хто береться говорити про сучасний стан соціальної справи і соціальної політики в Європі” [2, 396]. Н.Горбач наголошує: “Висновок І. Франка дивує своєю точністю та лаконічністю аналізу суспільно-політичних процесів кінця XIX – початку XX століття. Цей

аналіз не втратив своєї актуальності і нині, коли Україна стає на шлях утвердження ринкової економіки. Перші романтичні сподівання політиків та економістів на те, що “ринок сам все відрегулює”, канув у минуле. Практика показала, що без втручання держави у соціально-економічні процеси неможливо збудувати суспільство соціальної справедливості. Труднощі формування помаранчевої коаліції після виборів наочно демонструють ці закономірності” [2, 41].

Вірний сподвижник Митрополита Андрея Йосип Сліпий наголошує: “Хоч життя Його нам усім відоме, та нині немов на екрані пересувається перед очима душі нашої силует монументальної Його постаті. І так сунеться картина за картиною, хвилина за хвилиною Його життя... і бачимо, як Він колись, як малий ще хлопчина, зложивши руки до молитви, повторяє за матір’ю молитви. Пізніше, як побожний учень, запитаний, ким хотів би бути, відповів, що священиком” [4].

Так повелося, що про місію священика говорять переважно як про пов’язану з *релігійною* діяльністю в церкві і поза нею, неначе пастир живе у штучному світі, відрізаному від щоденної буденщини пастви.

Йосип Сліпий відзначає, що “найвидніше становище в нашому народі дало А. Шептицькому змогу обняти вповні не лише церковну ділянку, але й ціле народне життя; вислав Він повчаючі, змістовні Послання, щоб піднести духове життя, будував церкви і посвячував їх при величезних здвигах народу. Всі візитації мали притягаючу силу і розбуджували народну свідомість. Завжди вмів Він десь винайти спосіб, щоб допомогти чи то площею під церкву, чи дарами в матеріалах, чи грошах, і тим причинитися до ктиторства Божих храмів. Щедро вивінував монастирі оо. Василян, оо. Редемптористів, оо. Студитів, Василянок, Служебниць, Бельгійських Вінкентинок і інших. Вислав на студії молодих студентів богословії, з яких тут на похороні є нас велика громада. При тому всьому обіймав усі стани, молодь і старших, селян, робітників, інтелігенцію. [4].

Митрополит Андрей не відмежовував Церкву від суспільного життя, навпаки – намагався якнайбільше їх об’єднати; Іван Франко був у вирі суспільних процесів, закликів

народ пробудитися від сплячки і свідомо та активно дбати про сучасне та майбутнє. Доля дарувала їм спільний 51 рік життя на землі: Франко старший на 10 років, а Шептицький пережив його на 28.

“Послання” – предмет наших розмірковувань – Митрополит написав у 1904 році і зосередив увагу на “квестії соціальної” [8]. Франко відгукнувся великою статтею з глибоким аналізом, у якому можна вирізнити декілька важливих акцентів. Передовсім відчутно загальну позитивну оцінку сприйнятого Франком послання. І.Франко не приховує свого враження від мови Митрополита. “Наші давніші пастирі призвичаїли нас до такого лінивства думки, до такої шаблонної аргументації та запліснілої мови, що треба незвичайного панування над собою, формальної самопожертви, щоб читати їх. Навіть найвизначніша праця на тім полі, послання Йосифа Сембратовича “Про високу гідність людську”, при всій похвальності її тенденції настільки шаблонна, книжкова, абстракційна, свідчить про таке мале знання нашого народу і його життєвих обставин у автора що, читаючи її, ані разу не чуєш того теплого подиху любові та енергії, що виявляє за словами живу людину” [7, 378]. А Шептицький “замість запліснілої псевдоцерковщини, якою промовляли його попередники, тобто дивоглядної мішанини церковнослов’янської лексики з одночасною міфологією... пише свої листи чистою галицько-руською народною мовою, а декуди... не цурається промовляти навіть діалектом – річ, досі нечувана в наших церковних достойників, які в своїм обмеженні вважали себе, мабуть, не лише владиками душ, але також владиками мови, яку вважали дозволеним калічити та перекручувати в своїй уподобі” [7, 378].

То в чому ж специфіка хронотопу? У свідомому виборі (неоднакових) різних засобів самореалізації, який зумовлений різним соціальним статусом. Це виявляється зокрема у таких позиціях:

1. Ставлення до сакруму. Для Франка шанування *святого* як феномену є виявом його духовної сутності прогресивного інтелігента, який за умов емпіричної реальності не занурюється у низьку буденщину, прагне свободи духу, не впадає в містику.

Для митрополита Андрея сакрум – це однозначно вияв надприродної сили, всевладної і незбагненної.

2. Ставлення до політики. І.Франко вільно обговорює будь-які політичні аспекти, не маючи жодних застережень. У митрополита ситуація принципово інша: йому самому не вільно бути політиком у церкві, і від парохів він вимагає того ж. Священик “не сміє політики мішати до проповіді ані до жадних відносин його як пастиря з вірними”. Для священика, наполягає митрополит, є різниця між його приватним життям та священничим. Сан накладає на нього такі обов’язки, які велять йому стримувати своє бажання заявити про незгоду з властями.

3. Ставлення до методів розв’язання “квестії соціальної”. І.Франко твердить, що Митрополит Андрій “не уявляє собі докладно, в чім лежить суть сучасної соціальної квестії, і для того й подає на її болячки ліки, в значній часті наївні та анахроністичні, такі, які можна було рекомендувати давній, передкапіталістичній, феодально-панщизняній суспільності, але які тепер не знаходять властивого адресата” [7, 389].

4. Ставлення до політичних програм. І.Франко зауважує, що “Митрополит хитається між правом божим і правом людським – і навіть не правом, а простим опортунізмом, хитається до тої міри, що волить “благорозумно” промовчати деякі дуже дразливі речі, щоб не дати в них духовенству такої директиви, яка б могла занадто ярко перечити тим його високим ідеям про гідність і задачу душпастирства” [7, 386]. Священик не може закликати до радикального непослуху владі, але що йому робити, коли “якийсь закон він признає несправедливим, незгідним зі своїм сумлінням”? Звісно, він повинен передовсім пам’ятати про свій сан. Але він невіддільний від української землі, від проблем національних. Олексій Сухий, сучасний дослідник проблем Галичини, наголошує, що на початку ХХ століття перспектива майбутньої держави бачилася політичними діячами “у з’єдиненні всіх українських теренів” у рамках єдиного національного утворення. Митрополит А. Шептицький... бачив логічний наслідок розв’язання українського питання в об’єднанні Східної Галичини із Великою Україною, зазначав, що “легше уявити українців, які живуть в кордонах української держави, ніж польської” [5, 11 – 12].

Звідси висновок: роздуми про “квестію соціальну” – лише один із кроків до розв’язання проблем національних. І.Франко сказав про це гранично чітко: “Все, що йде поза рами нації, се або фарисейство людей, що інтернаціональними ідеалами раді би прикрити свої змагання до панування одної нації над другою, або хобобливий сентименталізм фантастів, що раді би широкими “вселюдськими” фразами покрити своє духове відчуження від рідної нації. Може бути, що колись надійде пора консолідування якихсь вольних міжнародних союзів для досягнення вищих міжнародних цілей. Але се може статися аж тоді, коли всі національні змагання будуть сповнені і коли національні кривди та неволення відійдуть у сферу історичних споминів” [6, 284].

Перспектива подальших досліджень окреслюється проблемами слова у проповідях Митрополита Андрея.

Література

1. Гайова О. Не маю жодних сумнівів стосовно святості Митрополита // Жива вода. – № 4 (110), квітень 2004 року.
2. Горбач Назар. Філософські переконання Івана Франка. – Львів: Каменяр, 2006. – 111 с.
3. Жуковський Аркадій. Митрополит Андрей Шептицький і православ’я <http://spilka.onestop.net/library/szeptyckyj.html> Науковий Збірник Українського Вільного Університету (т. 15, 1992).
4. Сліпий. Слово над могилою блаженної пам’яті Митрополита Кир Андрея, виголошене Високопреосвященним Митрополитом Кир Йосифом дня 5 листопада 1944 року. Культурно-мистецький Фонд ім. Митрополита Андрея Шептицького. 05.11.2002.
5. Сухий О. Галичина: між Сходом і Заходом. Нариси історії XIX – початку XX ст. – Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка; Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, 1999. – 226 с.
6. Франко І.Я. Поза межами можливого // (ЛНВ, 1900, т. 12, кн. 10, с. 1 – 9) Зібр. творів у п’ятдесяти томах. – Т. 45. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 276 – 285.
7. Франко І.Я. Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над пастирським посланієм митрополита А.Шептицького “О квестії соціальній” // Зібр. творів у п’ятдесяти томах. – Т. 45. – К.: Наук. думка, 1986. – С. 377 – 400 (примітки на ст. ст. 548 – 549).

8. Шептицький Андрей, Митрополит. О квестії соціальній. Пастирське послання до духовенства (1904 р., травня 20 [ст. ст.: травня 7]) // Документи і матеріали 1899 – 1914. Том 1. Пастирські послання. – Львів: Фондація “Андрей”, Видавничий відділ “Артос”, 2007. – С. 513 – 550.

Биленко Татьяна. Митрополит Андрей Шептицкий и Иван Франко: рассуждения о “социальном вопросе”. В статье исследуется одна из актуальнейших проблем современности: очищение духовного наследия украинского народа от ила тоталитарных деконструктивных наслоений, восстановление правды сложных социально-политических процессов, возвращение истинных народных ценностей и персоналий в сфере духа. Автор доказывает, что те самые социально-политические реалии порождают специфический субъективно-экзистенциальный хронотоп.

Ключевые слова: Андрей Шептицкий, Иван Франко, проповедь, социальный вопрос, хронотоп.

Bilenko Tetyana. Metropolitan Bishop Andrey Sheptytskyi and Ivan Franko: characteristic of “social issue”. This article deals with one of the most urgent modern problems: the clearing Ukrainian people’s spiritual inheritance from the deposit of the totalitarian unconstructive layers, renewing of the truth about the complex social-political processes, turning out and returning the specific people’s values and personalities in the spiritual field. The author argues that the same social-political realities generate the peculiar subjective-existential chronotop.

Key words: Andrey Sheptytskyi, Ivan Franko, sermon, social problem, chronotop.